

NEŽNÝ PÔVAB MARGINALITY

ONDREJ MÉSZÁROS: A marginalitás szelíd bája. Archépek a magyar reformkori filozofiábol. (Nežný pôvab marginality. Portréty z uhorskej filozofie reformného obdobia). Dunajská streda 1994, 180 s.

Autor sa v uvedenej práci podujal zmapovať a kriticky reflektovať ucelené väčšie ale, a to patrí nepopierateľne k jej pozitívam, aj menšie príležitostné myšlienkové útvary a myšlienkové aktivity známych i menej známych literátov, mysliteľov i filozofov v Uhorsku predrevolučného reformného obdobia. V centre jeho pozornosti stoja Ján Čaplovič (1770-1847), Pavol Csató (1804-1841), Štefan Czente (1803-1839), Michal Greguš (1793-1838), Michal Petöcz (1780-1850) a Ondrej Vandrák (1807-1884). Ide o „rôznajazyčných“ i rôznorodých autorov s rôznym profesionálnym pozadím a názorovým zameraním. To, čo ich spája, je práve „nežný pôvab marginality“ v dobovom kultúrnom diani – dôsledok ich intelektuálnej nonkonformnosti, svojráznosti a v neposlednom rade i odvahy. Toto zistenie sa odráža v hlavnom názve práce. Jej podtitul v dopĺňujúcom zmysle prezrádza, že autor ponúka „portréty uhorskej filozofie reformného obdobia“. V takejto časovej definícii sa trochu sporne javí portrét Ondreja Vandráka, avšak autor vysvetľujúco uvádza dôvody jeho zaradenia. Hoci autor hovorí o portrétoch z filozofie uvedeného obdobia, čítanie jeho práce presvedča čitateľa o tom, že venuje pozornosť širšiemu než len filozofickému spektru intelektuálnych činností. Predmetom jeho záujmu sú nielen myšlienkové útvary, ale aj „udalosti“, ba v istom zmysle epizódy z každodenného diania uhorského kultúrneho a duchovného života, ktoré majú značnú dokumentárnu hodnotu, hoci sa vymykajú striktno filozofickému spôsobu spracovania. To znamená, že autor práce sa pohybuje aj na pôde, pre ktorú sa používa názov dejiny ideí. Spoločným menovateľom pertraktovaných mysliteľov je nálež ich marginality, ich periférnosti, ktorá však neznižuje ich myšlienkový výkon a formát vo vzťahu k dobe či, presnejšie povedané, k centru, konkrétne k mienkotvornej či mienkotvornosti si nárokujej kultúrnej inštitúcii – Akadémii v Pešti. Ondrej Mészáros teda kreatívne aplikuje výskumnú paradigmatu centrum – periféria v rámci oblasti, ktorá v porovnaní s vyspelými európskymi štátmi tvorí sama perifériu.

Zovšeobecňujúco možno konštatovať, že za voľbou portrétovaných mysliteľov stál pevne definovaný a odôvodnený výskumný záujem, doplnený premyslenou stratégiou výskumu. Názov práce je teda stručný, výstižný a navyše i literárne podfarbený. Svojským spôsobom vyjadruje cieľ i stratégiu bádania. Popritom sa autorovi monografie podarilo realizovať zámer odkrytia doteraz neznámeho či málo známeho, prípadne pramenného materiálu sčasti rukopisného charakteru, ktorý v prezentovaných súvislostiach ešte nebol spracovaný. Portréty sú výsledkom reflexie mysliteľov, ich intelektuálneho snaženia v rámci diania doby. Individuálne portréty mysliteľov sú zároveň portrétom doby. Kniha Ondreja Mészárosa svedčí o dôkladnej znalosti predmetnej matérie a je výsledkom dlhoročného štúdia v knižniciach i archívoch. Hoci práca

obsahuje primeraný poznámkový aparát, je škoda, že autor nepripojil stručnú bibliografickú štúdiu a zoznam použitej primárnej i sekundárnej literatúry.

Prácu Ondreja Mészárosa možno zaradiť do oblasti štúdií o stredoeurópskych duchovných dejinách – oblasti, ktorá má svoju budúcnosť ešte len pred sebou a ktorá prispieva k poznaniu kultúrnej kontinuity i diskontinuity v našej oblasti Európy. Odkrýva pramenný materiál, analyzuje dianie a udalosti, ktoré vypovedajú o uhorských formách prebiehajúceho procesu kultúrnej modernizácie a o zárodkoch neľahkého formovania občianstva, navyše spojeného s prechodom od dynastického k modernému štátu, ktorý generuje problematiku nacionalizmu. Je prínosom aj pre odborníkov venujúcich sa slovenským intelektuálnym dejinám a podnecuje k zamýšľaniu nad kultúrnou modernizáciou v strednej Európe v prvej polovici 19. storočia, ktorá viedla k formovaniu moderných štandardných národných kultúr, nemysliteľných bez spracovania či pretavovania vplyvu inonárodných kultúr. Zároveň poskytuje bohatý materiál týkajúci sa foriem a spôsobov zakladania modernej filozofickej tradície v Uhorsku. Práca nabáda aj položiť si metodologickú otázku spôsobu a miery uplatňovania postupov historicko-filozofického a dejinno-ideového bádania v oblasti intelektuálneho diania a jeho útvarov osobitne v stredoeurópskom regióne.

Tibor Pichler

PhDr. Tibor Pichler, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR

MONOGRAFIA O JÁNOVI PALÁRIKOVÍ

JOZEF VAVROVIČ: Ján Palárik. Jeho ekumenizmus a panslavizmus. Martin, Matica slovenská 1993, 319 s.; obrazová príloha a rezumé v anglickom, nemeckom a maďarskom jazyku.

Vavrovičova monografia o Jánovi Palárikovi, o jednej z nepochybne najvýznamnejších, najdiskutovanejších a zároveň nedocenených postáv slovenského myslenia v minulom storočí, je slovenským prekladom rovnomennej práce, pôvodne vydané vo francúzskom jazyku [1]. Táto skutočnosť neuberá na význame tohto vydavateľského počinu. Ba práve naopak. Zainteresovaný čitateľ získava možnosť zoznámiť sa s tým, čo v minulých pojednaniach o živote a diele Jána Palárika absentovalo [2], avšak čo tvorilo jednu z neodmysliteľných dimenzií jeho myšlienkového, národnotvorne orientovaného úsilia: s náboženským ekumenizmom. Idea národa, myšlienka cirkevného ekumenizmu a slovanskej vzájomnosti tvoria podľa autora piliere Palárikovho premýšľania v tvorivom období rokov 1850-1870.

Autor si nekladie za cieľ zhodnotiť rozvetvené a žánrovo bohaté životné dielo Jána Palárika. Sústreďuje sa na spracovanie Palárikovho originálneho prínosu do dejín slovenského